

Om den nødvendige forening af videnskab, religion og kunst

Om den nødvendige forening af
videnskab, religion og kunst
Skeel & Skriver
København 2004
Hendvendelse:
Telefon: 33139994
Email: mskriver@post11.tele.dk
Adresse: Morten Skriver
Holdbergsgade 16, 5th
1057 København K

Det ny verdensuniversitet
Pamflet nr. 1

Om den nødvendige forening af videnskab, religion og kunst

Forord

Det moderne samfund tilbyder os i princippet tre forskellige autoriserede syn på verden. Først er der de naturvidenskabelige teorier. Dernæst religionens dogmatik og endelig det vi kalder kunsten; poesiens og den irrationelle erkendelses sprog, som både ligger imellem de to første og helt ved siden af. Hvert af de tre områder forsøger at forstå verden og fortælle os om dens beskaffenhed. Men det de fortæller bliver stadigt vanskeligere at forstå. De tre områder eksisterer mere og mere isoleret fra hinanden og i hver deres lukkede verdener. Denne fundamentale opsplitning af vores verdenssyn er den dybereliggende årsag til et samfund som i stigende grad er styret af desorienteret rastløshed, diffus angst og blinde merkantile kræfter. Der er idag et påtrængende behov for en meningsfuld, nutidig og sammenhængende metafysisk tolkning af eksistensen, men for at nå dertil må videnskab, religion og kunst først forenes i et samlet felt af analyse, visdom og udtrykskraft. Nærværende tekst er et forsøg på at pege på nødvendigheden af og muligheden for en forening af denne art. Der er langtfra tale om et overblik over den samlede problemstillings mange aspekter, snarere en skitse af nogle af de vigtigste hovedpunkter. Vi håber at det er nok til at inspirere enkelte læsere til at arbejde for dette forenende møde mellem kulturens adskilte dele. Så vidt vi kan se er det af afgørende betydning for menneskehedens fremtid.

København 2004
Udgiverne

Afsnit 1

Udgangspunktet

Verden befinder sig i en kritisk og kaotisk overgangsfase. Alt omkring os forvandles med voldsomt accelererende hastighed. Præcist hvad der foregår, eller i hvilken retning vi bevæger os, kan ingen overskue, men det er tydeligt at blinde merkantile kræfter, dag for dag, vinder stadig større kontrol over samfundet og det enkelte menneskes liv.

Hovedparten af de meddelser der strømmer mod os i medierne og i det offentlige rum har alene økonomiske bevæggrunde. Deres formål er med de stærkest mulige midler at forherlige udvalgte kommercielle produkter og bestandigt stimulere individets købelyst. Idag er mennesket fra sine første barneår udsat for en altgennemtrængende propaganda, der fremhæver forbruget som den virkelige mening med livet.

Dette endimensionale perspektiv på livets mening bliver yderligere forstærket ved, at det enkelte menneskes identitet som forbruger er blevet den sidste tilbageværende kulturelle fællesnævner i et stadig mere fragmenteret og individualiseret samfund. Forventningen til en uophørlig strøm af nye skinnende produkter der i al evighed kan berige og opløfte tilværelsen, er dette samfunds inderste drivkraft og egentlige religion. Indkøbscentre er nutidens katedraler, tilbudsaviserne de hellige skrifter og selve indkøbet det livsfornyende sakramente.

Det er lykkedes os at skabe en verden hvor materiel vækst i sig selv er blevet samfundets centrale bestræbelse. Vi har ikke andre kollektive mål end voksende produktion, hurtigere omsætning, mere transport, større fart, og højere effektivitet. Alt hvad der ikke direkte kan gøres op i penge, måles, vejes eller på anden måde kvantificeres er af sekundær betydning for de valg vi træffer som enkelt personer og som samfund.

Konsekvenserne af dette supermaterialistiske værdisystem har vist sig at være vidtrækkende for individet, for samfundet og for planeten som helhed. Hver dag, hver time og hvert minut undergraver vi på tusinde måder det naturlegeme, som mennesket er en integreret og uadskillelig del af. For hver dag fylder vores byer, produktionsanlæg og transportsystemer mere end dagen før. For hver dag producerer vi mere affald, spreder flere kemikalier og større mængder af giftige gasarter. For hver dag udrydder vi stadigt større arealer af vilde biotoper og decimerer artsrigdommen i klodens flora og fauna. Tilsammen foregår denne udvikling i et omfang og med et tempo der logisk fører mod omfattende økologiske katastrofer med mindre vi inden længe radikalt omlægger vores måde at leve på.

Det er imidlertid langt fra kun naturen som er truet af den teknologiske civilisations brutalitet, også mennesket selv og dets samfund lider under dette regime. For hver dag der går ser vi stadigt nye tegn på social opløsning og kaos overalt på planeten. Vi ser den ene regionale væbnede voldelige konflikt afløse den anden. Vi ser tiltagende strømme af økonomiske flygtninge. Grænseoverskridende organiseret kriminalitet, terror og menneskehandel. Overalt ser vi stadigt større forskel mellem rige og fattige og for både de rige og de fattige gælder at livet for hver dag bliver stadigt mere uoverskueligt, fragmenteret og stresset. Medens sygdom, sult og ufred hærger blandt verdens millioner af nødlidende, så er den velstillede del af menneskeheden udsat for spiseforstyrrelser, anoreksi og epedemisk fedme, alkoholisme og et eksplosivt voksende forbrug af antidepressive midler.

Fraværet af et funktionelt fælles perspektiv på livet der går ud over tilfredsstillelsen af det enkelte individs materielle behov og begær, har ført til en nedbrydning af stadigt flere kulturelle og sociale fællesskaber. Langsomt men sikkert er der herved opstået et eksistentielt nowhere land der danner grobund for mange typer af kulturel og social misvækst, blandt andet den ekstremt farlige religiøse og nationalistiske fundamentalisme, som i disse år blusser op overalt i verden. De fundamentalistiske bevægelser, hvadenten de er af kristen, jødisk, muslimsk, hinduistisk eller bare national chauvinistisk observans, udgør et direkte og frontalt oprør mod modernitetens manglende evne

til at skabe dybere formål, sammenhæng og mening i tilværelsen. De er udtryk for den forvirring, angst og usikkerhed som er et generelt karaktertræk ved den tid vi lever i, men de illusioner og løgne, det had og snæversyn som disse bevægelser tilbyder deres tilhængere er kun benzin på angstens og opløsningens bål.

Menneskehedens altoverskyggende problem lige nu er vores manglende evne til at skabe et kollektivt åndeligt projekt der peger ud over det enkelte menneske og det enkelte samfund. Vi behøver en meningsfuld og sammenhængende alment forståelig fortælling om menneskets placering i universet, om hvem og hvor vi er og vi har desperat brug for metoder til at genetablere individets og samfundets forbindelse til det hellige som en allestedsnærværende åndelig kraft i naturen og i menneskets eksistens.

Vores civilisation har vist sig ude af stand til at udvikle sin ånd og sjæl i samme grad som den har udviklet sig materielt, teknologisk og økonomisk. Tværtimod er det som om ånden og sjælen er trængt stadigt mere ud af samfundet i takt med den økonomiske, materielle vækst. En væsentlig årsag til at det er kommet så vidt, er den adskillelse af videnskab, religion og kunst der karakteriserer den teknologiske civilisation.

Opsplitningen af kulturen i disse indbyrdes isolerede betydningsområder med hver deres sprog og logik var ganske vist en nødvendig dynamisk forudsætning for den eksplosive strukturelle, materielle og teknologiske udvikling som menneskeheden har gennemgået de seneste to tre hundrede år. Men denne opsplitning af den kollektive bevidsthed har længe været ufrugtbar og direkte destruktiv for kulturen som helhed og for de enkelte områder. Den har ført videnskaben, religionen og kunsten ud i stadigt mere meningsløse og iltfattige teoretiske territorier og overladt civilisationen til de blinde merkantile kræfters hærgen.

Forudsætningen for at udvikle og helbrede menneskehedens ånd og sjæl er med andre ord at vi finder måder til at forbinde videnskaben, religionen og kunsten i et samlet felt. De tre områder skal åbnes for

gensidig befrugtning og berigelse så de med tiden kan danne en sammenhængende tilgang til universets og livets mysterium. Med spredte mellemrum synes man allerede at kunne ane forstadierne til en sådan forening måske fordi behovet herfor er stadigt mere indlysende, måske fordi foreningen er en logisk følge af at vi, når det kommer til stykket, eksisterer i et udeleligt kosmisk kontinuum af ånd og stof.

Hvis man ser nøje på hver af de adskilte dele, på deres historie og nuværende situation fremstår en forening af de tre områder ikke bare som en mulighed, men som den eneste vej frem for både videnskab, religion og kunst.

Afsnit 2 Foreningen af de adskilte dele

Videnskab

Videnskaben om naturen begyndte at tage magten over verdensbilledet fra kristendommen engang i den periode der kaldes for renæssancen. Derefter udviklede den sig selv til en religion af en slags. Men det var en glidende udvikling. Langt op i attenhundretallet så og tolkede videnskabens udøvere stadig deres opdagelser som åbenbaringer af den guddommelige ånds virke i naturen.

Med Darwins teori om arternes oprindelse ændrede verden sig definitivt. Teorien gjorde det muligt at forklare selv de mest komplekse biologiske fænomener som resultatet af tilfældige genetiske mutationer og blind mekanisk udvælgelse af de mest egnede organismer.

Teorien kunne ganske vist ikke udelukke, at der også skulle være en konkret skabende ånd involveret i udviklingen af de levende væsners mangfoldighed. Men fristelsen til at reducere naturen til det, der kun lod sig måle og veje var umådelig stor, for på den måde blev videnskaben til den eneste sande vej til erkendelse af verdens beskaffenhed.

Der opstod således et materialistiske evangelium som var uimodståeligt i sin rationelle enkelhed og som oven i købet blev underbygget af en stadig mere overvældende strøm af teknologiske mirakler. Igenem det nittende og tyvende århundrede syntes der ikke at være nogen ende på naturvidenskabens sejre. Den fremstod som menneskehedens frelser og den voksede til en overvældende lysende autoritet der lovede en dag at forklare naturens hemmeligheder, frisætte mennesket og skabe et teknologisk paradys på jorden.

Idag er der ikke så mange der tror på det videnskabelige frelserprojekt. Hver ny teknologisk løsning synes blot at have skabt flere og stadigt mere uoverskuelige problemer. Konsekvenserne af den teknologiske udvikling forekommer ligefrem at true selve menneskehedens eksistens. Videnskaben syntes heller ikke at have gjort os forfærdeligt meget klogere på de store spørgsmål i tilværelsen. Frem for afklaring har de stadigt mere komplicerede og diffuse videnskabelige forklaringer snarere skabt voksende usikkerhed og forvirring.

Dertil kommer at den ortodokse naturvidenskabs billede af en verden gjort af åndløs materie og blinde mekaniske kræfter, er den ideologiske forudsætning for et ensrettet materialistisk samfund styret af blinde økonomiske mekanismer. Naturvidenskaben er på den måde blevet til allieret med materialismens og merkantilismens mørkeste magter.

Den ortodokse naturvidenskabs totale fornægtelse af verdens åndelige beskaffenhed har forhindret den vestlige civilisation i at udvikle en åndelig dimension, der står bare i nogenlunde forhold til den eksplosive materielle og teknologiske udvikling. Ved at udskrive ånden af naturen har videnskaben efterladt mennesket i et eksistentielt tomrum, med forbruget og den fysiske overlevelse som livets eneste mening.

Hvis videnskaben skal genvinde sin skønhed og prestige og blive et instrument der kan hele vores civilisation, er det nødvendigt, at den igen begynder at tolke sine opdagelser i lyset af verdens besjælede, guddommelige og hellige natur. Dette kan paradoksalt nok kun ske gennem en erkendelse af videnskabens logiske begrænsninger.

Naturvidenskaben analyserer verden ud fra forhold, som lader sig måle og veje. Den kan derfor ikke sige noget om immaterielle fænomener uanset hvor virkelige disse måtte være. Fænomenet bevidsthed er for eksempel et fuldstændigt lukket område for naturvidenskaben selvom det er det eneste fænomen i verden hvis konkrete eksistens mennesket med sikkerhed kender til. Alle andre fænomener er som bekendt noget vi kun er istand til at erkende indirekte gennem sanseapparatet.

Videnskaben har på den anden side den fantastiske egenskab, at den indirekte synes at bekræfte menneskets intuitive fornemmelse af verdens guddommelige natur. Tag bare videnskaben selv. Et af naturens smukkeste mysterier er det simple faktum, at mennesket i sin bevidsthed rummer et abstrakt matematisk univers, der gør os istand til med stor nøjagtighed at beregne de usynlige kræfter og forhold der former universets fysiske legeme. Denne kendsgerning viser til fulde vores identitet med verdensaltet og, om man vil, nærhed til Gud.

Naturvidenskabens opdagelser giver os ingen grund til at betvivle at naturen, som mennesket selv, er fyldt af ånd, intelligens og følelse. Den biologiske evolution viser om noget at universet, fuldstændigt som mennesket, er gennemstrømmet af en søgende, improviserende og formgivende kraft. Vores egne skabende evner afspejler universets inderste natur.

Videnskaben demonstrerer altings grundlæggende sammenhæng og slægtskab i et fuldkomment koordineret hele. Den viser hvordan alle kræfter i universet fra de mindste til de største er uendeligt præcist justerede på en måde så livet og mennesket blev muligt, ja som om netop det er selve skabelsens mål og mening.

Endelig kan man sige at videnskaben selv i kvantefysikken transcenderer det materielle univers, for på det mindste partikelniveau synes bevidsthed og materie at mødes, der hvor energien mirakuløst springer frem af intet og alt er forbundet og interagerer på tværs af tid og rum.

Videnskaben selv er en historie i fortsat udvikling. Dens opdagelser viser os i stadigt nye kaleidoskopiske billeder hvordan naturens uende-

lige mangfoldighed af enkeltdele tilsammen danner en paradoksal og ufattelig helhed. Et helligt levende mysterium af ånd og stof der ikke kan hverken beskrives eller forklares på nogen bestemt eller entydig måde.

Videnskaben er den rationelle erkendelses vej. I forening med religionen kan den blive til et helligt redskab der giver os vished om altings fundamentale sammenhæng og forbundethed. For at forene sig med religionen er videnskaben imidlertid nødt til at indoptage kunsten i sig som det enzym der kan holde billedet åbent og bevægeligt.

Religion

Før videnskaben kom til, var det religionerne der forsøgte at forklare naturens orden for mennesket, men deres udgangspunkt er et fundamentalt andet end videnskabens. Religionernes idéer bygger på menneskets universelle, spontane og intuitive fornemmelse for naturen som et besjælet, åndeligt fænomen.

Der opstod med tiden mange forskellige slags religioner med meget forskellige sprog, billeder og strukturer, men de havde en ting til fælles. Deres forklaringer placerede mennesket i en sammenhængende kosmologisk helhed.

Religionernes primære funktion er at gøre det muligt for individet og samfundet at forbinde og forsones sig med det uendelige kosmos gennem rituelle handlinger, offergaver og bønner.

Ser vi tilbage i historien og uden for det moderne Europa, så synes mennesket aldrig at have tvivlet på verdens fundamentalt guddommelige karakter. Troens nødvendighed opstår først i mødet og konfrontationen mellem forskelligartede og modstridende religiøse tænkemåder og kulturer. Man kan sige at religionerne i sig selv er tvivlens årsag. Deres ydre form og specifikke karaktertræk bygger på påstande som under alle omstændigheder er irrationelle og uverificerbare. Derfor har

det ene religiøse system og verdenssyn ofte kunnet afløse det andet i nærmest glidende overgange (som kristendommen gjorde da den kom til Norden). Eller de har kunnet blande sig og dannet nye hybrider (som Sikhreligionen der bygger på en forening af træk fra Islam og Hinduisme).

Den enkelte religions eksistens, overlevelse og udbredelse har aldrig beroet på en særlig sandhedsværdi, men alene på dens konkrete funktionalitet for samfundet, det enkelte individ og ikke mindst magthaverne, på ethvert givet tidspunkt i historien.

Igennem tusind år var Kristendommen således en blomstrende, dynamisk, skabende og meningsgivende kraft i Europa. Kristendommen udviklede det europæiske samfund, men samtidigt ændrede også religionen sig som følge af denne udvikling. I det sekstende århundrede undergik kirken med reformationen i Nordeuropa en sidste radikal forvandling. Det var denne forvandling der banede vejen for det moderne rationelle borgelige samfund, som snart skulle gøre Kirken overflødig.

Da naturvidenskaben i oplysningstiden definitivt erobrede magten over verdensbilledet, var den kristne kirke ude af stand til at svare igen. Kristendommen var opstået af helt andre tider og andre kulturelle og sociale omstændigheder. Nu fremstod dens lære som en mytologi blandt andre mytologier. Synd og frelse, opstandelse og fortabelse, paradys og helvede blev abstrakte begreber, som kun gav mening for stadig snævrere indforståede kredse.

Der var ikke længere nogen forbindelse mellem kirkens budskab og den faktisk eksisterende nutid. Alligevel fortsatte den kristne kirke med at optræde som en betydningsfuld institution i samfundet. Den repræsenterede religionen som symbol i en kultur domineret af forbrug, underholdning og turisme.

Videnskaben og religionen havde delt verden imellem sig. Ved at henvise alle spørgsmål om mening og metafysik til religionen kunne naturvidenskaben uforstyrret fastholde sit billede af verden som en

krop af sjælløs materie styret af blinde mekaniske kræfter. Omvendt kunne kirken, ved at afholde sig fra at tage stilling til implikationerne af videnskabens tænkning og af den teknologiske udvikling, uforstyrret lukke sig om sig selv, sine symboler, sit sprog og sin historie.

Alt hvad der dermed blev tilbage af den religion der engang havde formet Europa med egne hære og domstole, er et forstenet teologisk museum. Et blandt mange andre tilbud til de religiøst søgende. En institutionel leverandør af ritualer til dåb, giftermål og begravelse.

Kirkens position var imidlertid langt fra harmløs. Ved at fastholde sit lukkede trossystem, kom kristendommen, i et parallelløb med naturvidenskaben, til at udgøre en direkte blokering for civilisationens åndelige udvikling. Religionen kom til at stå som en forstenet ideologisk mur mellem mennesket og dets umiddelbare guddommelige natur. Dertil kom yderligere, at kristendommen ved, som sin søsterreligion Islam, at hævde at dens og ingen anden lære repræsenterer selve guds vilje og sandhed, blev parthaver i menneskeheden mest ondartede og primitive kulturelle konflikter.

Hvis mennesket skal genfinde Guds ånd som en levende, skabende og samlende kraft i samfundets hjerte, kræver det et altomfattende religiøst opbrud. Religionen må overskride sin egen begrænsning ved simpelthen at erkende at alle religioner er menneskets værk. De enkelte religioner er forskellige sprog der forsøger at beskrive og gribe den samme sandhed, men de er ikke sandheden i sig selv.

Sandheden skal findes bag religionernes ydre form, bag Biblen og Koranen, bag Hinduernes mytologi og Taoisternes magi, bag de kulturelle konventioner og den dogmatiske teologi. Sandheden findes i individets direkte erkendelse af Gud, der hvor sproget bryder sammen og åbner for mysteriet. Og netop der mødes alle religioner i et felt af universel visdom.

Mystikken er menneskehedens åndelige centrum og det eneste mulige udgangspunkt for en ny religiøs kultur, der ikke baserer sig på tro men på viden. Den direkte erkendelse af det indlysende.

Spørgsmålet er ikke om Gud eksisterer. Stort set alle mennesker, selv i de mest sekulariserede dele af Europa, er tilbøjelige til at sige at der findes en eller anden form for gud eller i det mindste noget udefinerbart større af åndelig karakter. Spørgsmålet er hvordan vi skaber et almindeligt anvendeligt sprog for den guddommelige dimension i verden uden at forudsætte en tro på en specifik, historisk eller kulturelt bestemt, religiøs tolkning af verden.

En sådant åbent religiøst sprog må tage sit udgangspunkt ikke i tro, men i viden. Det må basere sig på det faktum at mystikerens direkte erkendelse af Gud og verden som værende et og det samme fænomen, i enhver henseende bekræftes af naturvidenskaben.

Ligesom religionen peger videnskaben på altings ubrydelige sammenhæng fra det mindste til det største. Den viser hvordan hver enkelt af os går fuldkomment op i en ligning af uendelig kompleksitet og skønhed. Den kraft der brænder i stjernernes indre er ikke forskellig fra den der får hjertet til at slå i menneskets bryst. Hver enkelt af os er identiske med denne helhed. Vi rummer den i os.

Dertil kommer at videnskaben viser os at naturen befinder sig i bestandig forvandling. At verden ikke er på en bestemt måde. At den er i uophørlig bevægelse. Skabelsen er en udviklingshistorie og vi befinder os i dens absolutte centrum, for i mennesket vågner universet og opdager sig selv.

Teknologi og videnskab har gjort det muligt for os at se jorden som en skrøbelig, paradisisk planet i et meget stort, koldt og øde kosmos. Det er i dette perspektiv åbenbart, at menneskeheden ikke bare udgør en lille og udvalgt familie og et uafviseligt skæbnefællesskab, men at vi er i et dybt og direkte slægtskab med alt levende på planeten.

Den teknologiske udvikling har samtidig givet mennesket en magt over materien med hvilken det er blevet indlysende at vi er umiddelbart og konkret ansvarlige for hele biosfærens helbred og velbefindende. Denne kendsgerning underbygger den almindeligt udbredte forestilling om at menneskets opgave er udføre guds arbejde på jorden. Vi er

betroede medarbejdere i skaberværket og naturens evolution.

Det gensidige indbyrdes afhængighedsforhold mellem alle levende væsner peger desuden på kærligheden som livets inderste mening og den højeste sandhed. Vores tiltagende viden om de økologiske sammenhænge bekræfter den universelt udbredte intuitive erkendelse af at evnen til medfølelse er menneskets vigtigste egenskab. Gennem medfølelsen sætter mennesket sig ud over sig selv og nærmer sig derved den skabende ånd, helheden, det hellige.

Den religiøse stræben er udtryk for menneskets dybe længsel efter at overskride sit isolerede jeg og at mødes med sit egentlige væsen. Religionens opgave er derfor at finde en form der gør dette møde muligt på en måde der giver intuitiv og produktiv mening i den tid vi lever i. En åben form der forener og ikke adskiller.

For at gøre dette må religionen alliere sig med videnskaben og kunsten så tro kan blive til viden og billedet bestandigt holdes åbent og i levende bevægelse. Den skal indoptage videnskaben og kunsten i sig og træde med i skaberværkets dansende forvandling i vished om at gud ikke har noget enkelt navn eller entydig form.

Kunst

Kunsten er kulturens oprindelige centrum. Mennesket blev til i erkendelsen af sig selv som et væsen der satte spor i verden. Et mønster ridset i en rendsdyrtak. Tegn skrevet på klipper med dyreblod og farvet jord. Blomster strøet over en afdøds krop. Kunsten opstod af den slags symbolske handlinger, symbolske spor og genstande. Den udsprang af shamanens påkaldelse af naturens ånder og af offerhandlingens rituelle udveksling af energi mellem mennesket og naturens usynlige kræfter.

Igennem århundreder eller årtusinder havde kunsten ingen betydning i sig selv. Den indgik som en del af en større kulturel sammenhæng

og blev værdsat for sin evne til at gøre fælleskabets sjæl og åndelige verden synlig og håndgribeligt nærværende. Kunsten i den form vi kender idag som kunst for kunstens egen skyld blev først til for ganske nyligt som en nødvendighed efter videnskabens sejr over religionen i den store kamp om verdensbilledet. Jo mere samfundet blev domineret af rationalitet, videnskab og teknologi, jo større blev behovet for et sted hvor det oplyste europæisk fremskridtsmenneske kunne dyrke mysteriet og det irrationelle.

Sådan opstod den romantiske kult omkring kunstneren og kunstværket og intet sted var denne udvikling tydeligere end i billedkunsten. Hvor Rembrandt var en relativ anonym håndværksmester, der leverede en vare efter kundens specifikationer, så var Van Gogh en ny tids shaman hvis mission det først og fremmest var ensidigt at forfølge og udtrykke sine egne personlige visioner.

I det gennemrationalistiske teknologiske samfund blev kunstgenstanden en kulturel fetich, et magisk beriget æstetisk objekt, der pegede på en mening bag ved den umiddelbare økonomiske og materielle nødvendighed. Det var ikke længere maleriets eller skulpturens motiv der var det primære, men måden kunstværket var lavet på og hvem der havde lavet det.

Kunstens frihed førte med tiden til at dens sprog udviklede sig i alle mulige retninger og den kontinuerlige fornyelse blev i sig selv en væsentlig del af den moderne kunsts fascinationskraft. Kunstens historie blev til en eventyrlig opdagelsesrejse i og udforskning af kunstens univers. Ved slutningen af det tyvende århundrede var kunstens kortlægning imidlertid nået til sin afslutning. Alle tænkelige udtryksmåder var blotlagt og de eksisterede nu på en gang, side om side.

Fra at have været en idealistisk og oprørske avantgarde bevægelse der foldede sig ud i snævre kredse af det progressive borgerskab, er den moderne kunst idag tilstede overalt. Den findes på snart sagt enhver ledig plads i det offentlige rum. Den pryder væggene i regeringsbygninger og firmadomiciler. Kunstgenstanden er et tilbehør til både mode og magt, et dekorativt objekt og et livsstilssymbol. Medierne bringer

mange historier om kunst og om kunstnere og de talløse museer der til stadighed bliver opført og udbygget som templer for den moderne kunst er populære udflugtssteder.

Alligevel kan man ikke sige at kunsten nogensinde er blevet en del af livet i almindelighed i dette samfund. Langt de fleste mennesker forstår simpelthen ikke meningen med den moderne kunst. Dens betydning er først og fremmest af symbolsk karakter. Kunsten og kunstneren repræsenterer menneskets åndelige og kreative stræben og bliver som sådan støttet overalt i den vestlige verden. Men den moderne kunst indgår ikke i nogen egentlig praktisk kulturel sammenhæng.

Kunsten er lukket om sig selv og sit eget univers. Den forholder sig til sit eget sprog sin egen historie i et stadigt mere selvrefererende og selvoptaget system. Ikke af dumhed eller ond vilje, men fordi det er en logisk og uundgåelig konsekvens af den udvikling kunsten har gennemgået fra hovedsageligt at være et håndværksbaseret medie til at blive kunst for kunstens egen skyld.

Et stadigt voksende antal kunstnere har igennem den moderne kunsts historie forsøgt at bryde kunstens ufrivillige isolation, men uden større held, simpelthen fordi kunstinstitutionen er kunstens eneste referencepunkt. Selv det mest radikale forsøg på at realisere kunstværket som social eller politisk aktion ender uvægerligt tilbage i galleriet, museet eller kunstdokumentationen som forskellige former for dokumentation.

Bestræbelserne på at bryde kunstens isolation og på at udvide kunstbegrebet har ydermere ført til en forøgelse af afstanden mellem kunsten og offentligheden fordi værkerne er blevet stadigt mere uigenkendelige som kunst.

Ligesom religionens og videnskabens epoke på hver deres måde er forbi, så er også den moderne kunst nået til en slags afslutning på sin udviklingshistorie. Men i modsætning til religionen og videnskaben danner kunsten fortsat et åbent og dynamisk felt. Dens territorium er fri for iøjnefaldende ideologiske begrænsninger. Det er et offentligt tilgængeligt rum hvor mennesket frit kan undersøge, udtrykke og nærme

sig eksistensens åndelige dimension. Det er en åben vâge i et hav tilfrosset af iskold rationel materialisme og gold religiøs dogmatik.

Kunsten er idag alt som er muligt. Den afspejler den totale kulturelle fragmentering som karakteriserer vores nuværende civilisation. Kunsten leder efter en form i formløsheden og netop derfor er der ikke noget bedre udgangspunkt for at skabe en levende åndelig praksis der samler billedet og forener kulturens adskilte dele. Forudsætningen er imidlertid et opgør med ideen om det kunstneriske geni, originaliteten og den enestående individuelle præstation, som kunstens centrale tema. Hvis kunsten skal få en samlende kulturel rolle er det nødvendigt at erkende at hverken kunstneren eller kunstværket har nogen værdi i sig selv. Kunstens betydning består alene i det som ligger bag ved, det som den peger på: Gud, universets skabende ånd, det hellige og uudsigelige mysterium. Stoffets og åndens enhed.

Både videnskaben og religionen har deres oprindelse i det vi idag forstår som kunstens domæne. Det er her mystik og rationalitet mødes i en konkret sproglig praksis baseret i lige høj grad på intuition og analyse. Det er igennem kunsten at religionen og videnskaben kan mødes og smelte sammen. Kunsten synliggør den åndelige verden og samler menneskenes sind og følelse, for derved at gøre det hellige nærværende og konkret.

Afsnit nr. 3

Praksis

Foreningen af videnskab, religion og kunst i et sammenhængende kulturelt felt er den nødvendige forudsætning for at helbrede og udvikle menneskehedens ånd og sjæl. Uden denne forening vil vi aldrig kunne skabe et fælles nutidigt åndeligt projekt der peger ud over det enkelte menneske og det enkelte samfund. Vi vil ikke være istand til at skabe

en meningsfuld, sammenhængende og alment forståelig fortælling om menneskets placering i universet, om hvem og hvor vi er og vi vil ikke have en chance for at genetablere individets og samfundets forbindelse til det hellige som en allestedsnærværende åndelig kraft i livet og naturen.

For at nå dertil må vi imidlertid gøre op med de stærke autoritære magtcentre der idag finder deres næring og styrke gennem videnskabens, religionens og kunstens indbyrdes afgrænsning og isolation. Disse magtcentres sammenhængskraft er bygget på deres kontrol over ideernes verden og selv om de næppe vil afgive denne kontrol med deres gode vilje må de med tiden forstå at netop det er prisen for at bryde den åndelige stagnation og hjælpeløshed vores civilisation befinder sig i. Dertil kommer at der ingen fare er ved foreningen af videnskab, religion og kunst. Ingen af de tre områder vil pludseligt gå i opløsning eller på anden måde forsvinde. De vil blot blive forandret som de er blevet det så ofte før og det vil med sikkerhed ikke gøre dem mindre interessante.

Videnskaben vil komme til at skulle tolke sine opdagelser igennem synsvinkler der tidligere var forbeholdt religionen og kunsten. Religionen vil skulle forholde sig både videnskabeligt og kunstnerisk til sin tolkning af de åndelige relationer mellem mennesket og verdensaltet. Og kunsten vil ikke længere skulle være kunst for kunstens egen skyld, men en del af et stort og sammenhængende åndeligt projekt. Foreningen af de adskilte dele vil betyde en umiddelbar befrielse for alle parter. Religionen vil befri den ortodokse naturvidenskab fra sit åndløse fængsel. Videnskaben vil befri religionen fra dogmatikkens spændetrøje og tilsammen vil religionen og videnskaben endeligt befri kunsten fra sit eksil i samfundets periferi, for kunsten er det nødvendige tredje element der kan gøre ånden nærværende og holde billedet åbent og levende.

Igennem årene har der været foretaget forskellige forsøg på at skabe møder mellem videnskab, religion og kunst, men det har været enkeltstående begivenheder uden særlig opbakning inden for de respektive områders hovedstrøm. Vi har behov for en hel anden kontinuerlig indsats

for at slippe ud af den kulturelle krampe vi befinder os i. Vi behøver offentlige institutioner som har til opgave at skabe sammenhæng imellem de tre adskilte syn på verden som idag udgør vores civilisations fuldkomment splittede kollektive bevidsthed. Vi har brug for udvikling af og undervisning i grundlaget for en åben, universel og almindelig tilgængelig metafysik der kan give de kommende generationer et begrundet håb for det civilisationsprojekt som vi har tilladt os at involvere dem i. Ligesom samfundet ofrer store summer på forebyggelse og helbredelse af sygdomme burde det engagere sig intenst i projekter af denne art. De vil vise sig at være af umiddelbar og vital betydning for vores kollektive overlevelse.

Indtil det kommer dertil må vi hver især arbejde på foreningen af de adskilte dele der hvor vi er. Vi må søge sammenhængen og sandheden bag videnskaben, bag religionen og bag kunsten ud fra visheden om at verden i sin uendelige mangfoldighed samtidigt er en udelelig helhed af ånd og stof. Der er ingen anden vej.